

И.К.Заһидуллин, Д.Ф.Заһидуллина, М.М.Гибатдинов

ТАТАР ХАЛКЫ ТАРИХЫ

(XVIII гасыр – XX гасыр башы)

Татар телендә урта гомуми белем бирү мәктәбенең
11 нче сыйныфы өчен уку әсбабы
(профильле белем бирү)

*Татарстан Республикасы
Мәгариф һәм фән министрлыгы
тарафыннан рәхсәт ителгән*

Казан
Татарстан китап нәшрияты
2012

УДК 373.167.1:94(470.41)"654"*11

ББК 63.3(2Рос=Тат)4/5 я721.6

3-35

Авторлар:

Заһидуллин И. К., тарих фәннәре докторы
(кереш, § 1—6, 8—11, 13—15, 17, 18);

Заһидуллина Д. Ф., филология фәннәре докторы (§ 7, 12, 16, 19);

Гибатдинов М. М., педагогика фәннәре кандидаты
(методик аппарат)

Рецензентлар:

Гыйләжев И. А., тарих фәннәре докторы;

Ислаев Ф. Г., тарих фәннәре докторы;

Фокеева И. М., ТРның атказанган укытучысы

Охраняется действующим законодательством об авторских и смежных правах (Гражданский кодекс РФ, ч. 4, гл. 70). Воспроизведение всей книги или её части на любых видах носителей запрещается без письменного разрешения издательства.

Georg Eckert Institut
für internationale
Schulbuchforschung
Braunschweig
- Bibliothek -

Заһидуллин, И. К.

3-35 Татар халкы тарихы (XVIII гасыр — XX гасыр башы) : татар телендә урта гомуми белем биру мәкт. 11 нче с-фы өчен уку әсбабы / И. К. Заһидуллин, Д. Ф. Заһидуллина, М. М. Гибатдинов. — Казан : Татар. кит. нәшр., 2012. — 327 б.

ISBN 978-5-298-02196-8

XVIII гасыр — XX гасыр башы — дөнья масштабында зур йогынтыга ия булган Россия империясенә оешу, чәчәк ату һәм жимерелү чоры. Бу вакыт аралыгында империя составына кушылган һәм анда яшәгән халыкларның көнкүреше, ижтимагый үсеше дөүләт алып барган сясәт, аерым сөсловиләрнең хокуклары илнең социаль-икътисади үсеш үзәнчәлекләре белән билгеләнгән. Татар халкы, язмыш сынауларын жиңеп, дөүләт биргән хокуклардан файдаланып, алдынгы милләт булу юлына баскан. Россиядә яшәгән төрки халыклар һәм, гомумән, мөселман дөнъясы өчен аның сайлаган юлы үрнәк булып әверелгән.

Укучыларга төкьдим ителә торган уку әсбабы шушы вакыйгалар хақында сөйли.

УДК 373.167.1:94(470.41)"654"*11
ББК 63.3(2Рос=Тат)4/5 я721.6

ISBN 978-5-298-02196-8

© Татарстан китап нәшрияты, 2012
© Заһидуллин И. К., Заһидуллина Д. Ф.,
Гибатдинов М. М., 2012

RUS
4-308
(1, 2012) 11

Кереш	3
I бүлек. ТАТАРЛАР XVIII ГАСЫРДА — XIX ГАСЫРНЫҢ БЕРЕНЧЕ ЯРТЫСЫНДА	
§ 1. Татарлар һәм Идел-Урал буе төбәкләре Пётр I реформалары чорында	6
§ 2. Татарлар, Идел-Урал буе төбәкләре, Себер халыклары Пётр I һәм Екатерина II идарәләре аралыгында	23
§ 3. Екатерина II нең «мәгърифәтле монархия»се һәм татарлар	40
§ 4. XVIII гасырда татар игенче хужалыклары	55
§ 5. XVIII гасырда Россиянең Көнчыгыш илләре белән сәүдә-икътисади һәм дипломатик мөнәсәбәтләр өстөрүдә татарларның роле	68
§ 6. 1730—1790 елларда Урта Идел һәм Урал буенда сәнәгать үсеше ...	86
§ 7. XVIII гасырда татар мәдәнияте	100
§ 8. XVIII гасырның икенче яртысында — XIX гасырның беренче яртысында татарларның сословиеләргә бүленеше	114
§ 9. XIX гасырның беренче яртысында дәүләт крестьяннарының социаль-хокукый хәле	133
§ 10. Татарлар Россиянең Көнчыгыш илләре белән халыкара сәүдә мөнәсәбәтләре системасында һәм хәрби-сәясәти вакыйгаларда (1800—1860 еллар)	154
§ 11. Татарларның һәм Казан губернасында яшәгән халыкларның илнең социаль һәм икътисади үсешенә керткән өлеше	175
§ 12. XIX гасырның беренче яртысында мәгърифәтчелек хәрәкәте барлыкка килү һәм татар мәдәнияте	189
II бүлек. ТАТАРЛАР XIX ГАСЫРНЫҢ ИКЕНЧЕ ЯРТЫСЫНДА — XX ГАСЫР БАШЫНДА	
§ 13. Татарларның модернизация чорында Россиянең социаль-икътисади үсешендә катнашуы	202
§ 14. XIX гасырның 60—90 нчы елларында Урта Идел буенда татар крестьяннары	218
§ 15. XIX гасырның 60—90 нчы елларында татарларның иҗтимагый-мәдәни үсеше	236
§ 16. 1860—1905 елларда милли мәдәният үсеше	256
§ 17. XX гасыр башында татарларның иҗтимагый-мәдәни үсеше	269
§ 18. XX гасыр башында татарларда иҗтимагый-сәясәти үсеш-үзгәреш ...	283
§ 19. XX гасыр башында татар мәдәнияте	298
Йомгак	310
Хронологик күрсәткеч	313
Терминнар сүзлеге	315
Төп географик атамалар	323
Тәкъдим ителгән әдәбият исемлеге	325